

Hoofdstuk een

Dit is een lange straat. Ze loopt van C. en A. tot in de middeleeuwen. Men kan er eindeloos dolen door de tijd. Maar niet zo rustig en ongeschokt als bij het doorlezen van een geschiedenisboek. Hier heeft men de jaartallen geschud als een spel kaarten en het gaan door de tijd is een avontuurlijke tocht door een grillig bergland. De toppen van ‘nu’... de diepe dalen van ‘vroeger’ liggen vlak naast elkaar. De steilste afgronden... de diepste kloven... en dikwijls zal het smalle pad alleen maar in de droom begaanbaar zijn. Van C. en A. terug tot in de middeleeuwen.

Aan deze zijde ligt het plein met zijn grote-stadsrumoer. Bij avond is het het meest wonderlijke, het meest ‘nu’, het meest ‘grote stad’. De aarde lijkt te hangen tussen een bonte luchtwereld van glanzende neonreclames en de versplintering van deze droom diep ónder het zwarte water van de gracht. Daar vindt men de kameel van Camel-sigaretten, het Blue Band-meisje, een gans Kyriazi-firmament terug als een kleurige gruiuzeling... een met één stalen vuist versplinterd luchtkasteel. Tussen deze beide fasen van de droom, die men wonderlijk genoeg gelijktijdig aanschouwen kan, hangt dan de aarde. De asfaltstraat met glanzingen van tramrails, de brede brug, de lichte cafés en restaurants, de

modemagazijnen met hun glimlachende etalagepoppen. De lage, gestroomlijnde auto's glijden erdoor in dichte gelederen, gedoken, de buik aan de grond, als gingen ze in vliegende sluipgang met glinsterende koplichten een avontuur tegemoet, dat het daglicht niet zien mocht.

Snelheid en glans.

De mens als individu, gaande op zijn twee eigen benen, lijkt in deze wereld een onpassend rekwisiet geworden. Men moet hem in een auto zetten of als gestroomlijnde wassen pop in de etalage van een modemagazijn. Men moet kunstmatig glans óf snelheid aan hem toevoegen... zijden avondjurken in de chemisch giftige kleuren van neonreclames geleverd of de heerschappij over een blinkend voertuig met een motor van zoveel paardenkracht. Zo alleen kan hij in deze wereld nog iets als zelfrespect bewaren.

En aan gene zijde het middeleeuws hart van de stad: de Domkerk met de hoge toren, in strenge gotiek naar de hemel strevend. Een gans verzonken stilte hier, de oude huizen zeer devoot, een bronzen standbeeld, dat oprijst uit het diep wijnrood van een bloemperk. Achter de schone en stille lijnen van het menselijk bouwwerk staat de hemel. Men ziet hier altijd de hemel, misschien omdat de spitsbooglijnen het oog omhoog trekken.

Voorbij de strenge rust van de grijze steen droomt men zich weg in een ijl en etherisch verschieft van onaardse liefelijkheid. Madonnablauw kan de hemel zijn, parelgrijs, zee-groen, koraalrood of van een donzen roze als de kuifveren van een kaketoetoe. En soms al deze kleuren tezamen in een prachtige parelmoerglanzing. Als de kerk aan God doet denken, dan roept de hemel, die erachter staat, een visioen

op van bewegende engelenvleugels.

En tussen deze beide polen ligt dan de straat. Een straat, die een lengte van eeuwen heeft. Een straat, die bijna goddelijk veelzijdig is: kleurig, boeiend, irriterend, bekoorlijk, schreeuwend lelijk, verwonderlijk schoon, vulgair en ontroerend...

De hoer staat er op de hoek van het voormalig bisschoppelijk paleis. Ze roept, gedempt, een late voorbijganger aan, terwijl het carillon van de Domtoren nadrukkelijk een psalm door de stille nacht doet klinken. ‘De Heer is mijn herder...’

De biertonnen voor het cabaret ‘La Gaité’ worden in een diepe, spelonkachtige kelder gerold, die deel uitmaakt van het labyrint van onderaardse gangen en gewelven, dat eenmaal het bisschoppspaleis met de Domkerk verbond.

Naast de blinkende spiegelruiten van Simon de Wit, waarachter verbijsterend goedkope eetwaren een kleurig mozaïek vormen, is het winkeltje, waar men wit-kanten boerinnenmutsen verkoopt en rode zakdoeken en dikke, zwart-sajetten sokken.

Met voorzichtigheid moet men zich een weg zoeken over het ongelijk trottoir met zijn vallen van kelderluiken, zijn verraderlijke stoepjes en uitspringende hekken, zijn onverstoorbare katten.

De sportieve meneer uit de zaak in motoren dendert voorbij, zijn krullenbol vliegend in de wind, op een vehikel, dat hij noodzakelijk met open knalpot proberen moet. Uit de radiowinkel gilt een sopraan. Fräulein Lore heeft een wasen kop met het nieuwste Parijse kapsel in de etalage gezet.
– Bruid kappen f 3,- met bijlevering van sluier. Permanent

wave, manicure, haarverven, vakkundig in alle kleuren! – Bij de antiquair zit achter de stoffige winkelruiten een zwarte kat zich te likken. Hij lijkt het meest kostelijke stuk van de inventaris. De roze tong tegen het fluwelen zwart van de vacht, doet denken aan een Duizend en één nacht-sprookje.

Het tweedehands boekwinkeltje etaleert: ‘Napoleon en de vrouwen’, ‘La flagellation et ses adeptes’, de ‘Max Havelaar’ en ‘Mr. Grex van Monte Carlo’. De vrouw van de eigenaar wast onophoudelijk haar gordijnen en ze kweekt sterren van Bethlehem. Die staan overal, waar maar een schijn van licht wil vallen: grote en kleine exemplaren en steeds aangroeiende horden stekjes. Het is of ze een gelofte heeft gedaan het hele huisje onder een sluier van wit te zullen bedelven. Vlak ernaast verkoopt men belegde broodjes.

Twee kleine Russische paardjes, een bont en een grijs, trekken de reclamewagen voort. – Die ganze Welt dreht sich um Liebe... Groot nachtfeest. Vele attracties. Ladies orchestra... Blumen aus Nizza... Crime without passion... They gave him a gun... Winterset... Namen, die de onwaarschijnlijke glans van neonlicht hebben.

De hoeven van de kleine Russische paardjes klikken dof op het asfalt. De bellen aan het tuig rinkelen. Ze hebben neuzen, zo zacht als peau de pêche en hun huid is als tegen het heil ingestreken, even geplet fluweel.

Door geurregionen van verse vis, van pillow broeken, van kaas, van koffie en tabak, van zoet parfum en chemicaliën, van benzine en van lindebloesem...

Trapgevels, booggevels, daken als rode kabouterpuntsmutsen, nieuwe zakelijkheid en de imitatie-kasteelarchitectuur van omstreeks 1900.

Er is een brede gevel, rood en zwart en goud, die het visioen zou kunnen zijn van een winkelier met hoogmoedswaanzin. – Hoeden, Petten, Uniformen Livrei... in goud, omrankt door bonte blad- en bloemfestoenen. Hofleverancier en een gouden ster van het Studentencorps. Maar in de etalages alleen nog de stemmig grijze en zwarte en bruine hoeden en petten van deze tijd. Alleen in de maand september bloeit het er van bonte studentenmutsen. Dat is als een verzonken stad, die eenmaal in het jaar, gedurende één uur, verrijzen mag.

In een smalle zijstraat woont het vrouwtje, dat de duiven voert. Op goten en kozijnen en in vensterbanken zitten ze te wachten. Ze fladderen wat driftig heen en weer. Ze roekoeën en buigen. Soms wagen ze zich in de brede straat... deinende, donzen gelederen. De lakrode pootjes met zwarte nagels tikken op de stenen.

Tot ze komt... zij... de godin... met haar bak maïs of haar schaal koude aardappelen. En allen om haar heen zwermen. Op haar schouders, op haar hoofd, op haar handen zitten ze. Ze lijkt niet meer een wezen van deze aarde met dat vleugelwieken om haar heen. Het is of deze vogelzwerm als een wit en mauve wolk haar op zal nemen en naar de hemel dragen... straks als de maïs en de koude aardappelen op zijn. Het winkeltje van de koopman, die zich de onbekende noemt, speculerend op de menselijke hang naar romantiek en avontuur, is maar schuchter en grauw als het lelijke, jonge eendje.

Een concurrent noemt zich 'De bekende Koopman', speculerend op het tegengestelde in de menselijke geest... de angst voor het ongewisse.

‘De onbekende Koopman’ verkoopt ongesausde pruim, per ons 10 cent, en ‘echt Loemadjang rooktabak’ per ons 15 cent. Braziëlsigaren 10 voor f 0,35, Sumatra Zandblad, Borneo... Hij heeft zijn winkel van binnen behangen met gedroogde tabaksblâren en die doet nu denken aan een planterstent of Indianenhut, in ieder geval aan iets exotisch en onsteeds. In de duisternis van die geurige tent, achter de geëtaleerde sigarenkistjes, flitst dan een vlammetje op en men ziet de silhouetten van de koopman en van de klant zich naar elkaar toebuigen om de vonk van troost te doen ontbranden, die men zich hier zo voordelig verschaffen kan.

Op stille zomermiddagen staat de koopman op zijn stoep en draait wel het springtouw voor de kleine jodenmeisjes uit de straat. Hij kan ook priktollen.

De winkel van meneer Godefroy, de kruidenier, heeft niets van deze gemeenzame vriendelijkheid. Meneer Godefroy is een deftig kruidenier en zijn vader was het voor hem en zijn grootvader daarvoor en waarschijnlijk nog vele verder verwijderde vaders.

De winkel van meneer Godefroy is niet voor Jan en alleman en er staat dan ook niets in de etalages, dat Jan of alleman zou kunnen lokken. Voor het ene raam – meneer Godefroy doet niet aan grote en dure spiegelruiten – staan net als in de tijd van zijn vader en zijn grootvader de stopflessen met zuurtjes en peredrups en pepermunt en gomballen en zwarte en bruine borstballen – die zijn nergens anders in de stad te krijgen dan bij meneer Godefroy – en er ligt verder een grote, nagemaakte Deventer koek. Voor het andere raam staat de Oostinjevaarder. Die is eenmaal

de glorie van meneer Godefroy geweest. Hij heeft hem zelf gemaakt met talloze boegen en sprieten en zeilen en raas. Meneer Godefroy heeft zich altijd voor de zeilvaart geïnteresseerd op de manier van de man, die op zijn atlas de avontuurlijkste reizen maakt. Er is een tijd geweest, dat jongens uit alle delen van de stad naar de Oostinjevaarder van meneer Godefroy kwamen kijken. Die tijd is lang voorbij. Jongens interesseren zich nu hoogstens nog voor een echte vliegmachine, zeker niet voor een onechte Oostinjevaarder. Maar het feit, dat bijna niemand er meer naar kijkt, is voor meneer Godefroy geen reden zijn Oostinjevaarder uit de etalage weg te halen. Hij staat daar nog altijd, feestelijk met het wit van zijn vele zeilen en geladen met foelie, kruidnagelen en nootmuskaat. De horizon van deze etalagezee wordt begrensd door rode bussen met koloniale waren, koffie en thee en kaneel en foelie en peper en cacao en er is een reclameplaat van een Javaantje onder een kokospalm.

Verderop flonkert exotisch, vooral in de avond, de gevel van de dancing. Groene en gele en paarse lichten en bonte affiches en meisjes met felle lippen, die nonchalant naar binnen zeilen. Een neger in smoking, een portier in het bessensaproud. En 's avonds schettert de jazz en doet de oude huizen rillen.

Lolita heet de kleine, koffiebruine danseres, die een van de vele attracties is. Of Daisy Doll. De Nanettes en Lisettes hebben haar tijd gehad. Nu is het Afrika of Hollywood. Glans of snelheid heeft deze mensheid nodig.

Lolita is maar een arme meid en ze is in Amsterdam geboren. Ze heeft mooie benen en een goed figuur, maar ze kan niet dansen. Ze hoopt, dat haar schoentjes het uit

zullen houden tot zaterdag, als ze haar gage beurt.

Dan, als de zilveren guldens klinken in haar tas van slangenleer, schopt ze de dansschoentjes achteloos in een hoek. Tussen de middag- en de avondvoorstelling heeft ze net nog tijd een paar nieuwe te kopen.

Op maandagmorgen vindt een schooiertje ze in de vuilnisemmer. Hij staat verbluft met aan iedere hand een zilveren schoentje. De hoge hak van het ene zit los en de dunne zolen zijn doorgedanst. Hij begrijpt wel, dat deze schoentjes van zilverpapier voor hem geen waarde hebben, maar kan toch ook niet besluiten ze weer in de vuilnisemmer te stoppen. Ten slotte zet hij ze op de rand van de stoep, netjes naast elkaar. Het is, of twee zilveren sprookjesschoenen op een Assepoester wachten, die ze aan zal trekken, om naar het bal te gaan.

Meneer Godefroy ziet ze, als hij zijn eigen nette vuilnisemmer komt buiten zetten.

De grote modemagazijnen, die hun voorgevel hebben in een voornamere straat, hebben hier hun achteruitgang. Daar gaan dan de lichte stemmen, de lichte toiletjes, de lichte benen van de kleine naaimeisjes, de elegante verkoopstertjes in en uit. Een werkdag van vele lange uren en dan: rinkelende fietsbellen en lachende stemmen en een jongen, die 's avonds om 8 uur te wachten staat. – Vandaag is nog geen morgen.

De zijgangetjes, de sloppen en stegen, waar de hoeren wonen en de oude sloffenvrouwtjes. Waar snoepwinkeltjes zijn met toverballen en polkabrokken. Onbewoonbaar verklaarde huisjes, verlaten hofjes en soms een gangetje, dat leidt, verrassend, naar een stille groene tuin, waar wel een

merel zingt en waar de poesen zich vermeien.

En boven dit alles uit staat ruig en getrouw de oude, vierkante toren. Hij hoort bij de straat, meer dan de Dom. Die staat er los van... is er bovenuit gestegen. Maar deze oude toren, die als de oudere en niet briljante broeder van de wereldvermaarde is, heeft deel aan het lief en leed van de straat. Over zijn rode stenen ligt een donker floers van ouderdom, maar in het zonlicht glanzen ze op met de diepe gloed van juwelen. De duiven zwenken om hem heen in lichte zwermen. Hij huisvest ze alle. Ze trippen de galmgaten in en uit. Ze draaien een toertje mee met de torenhaan.

Zo is deze straat, onordelijk, chaotisch, aan de beheersing van de mens ontsnapt als een verwilderde tuin. Niemand, die dit zo bedoeld heeft.

Het heden springt op, grel en brutaal, te midden van een stervend verleden. De tonen van de jazz uit de dancing klinken door in de stille tuin, waar de merel hoog in een boomtop zijn lied zingt, als de zon ondergaat.

Wie het geordende, maatschappelijke leven te eng wordt, kan in deze straat zijn wildernis vinden. Men hoeft niet naar Afrika te gaan. Het is mogelijk, dat over een jaar of tien alles er stil geworden zal zijn. De straat is niet gebouwd voor het moderne verkeer. Alle inspanning van de lichte etalages, waarboven de oude gevels zo moe en flets kunnen staan, kan haar niet meer werkelijk jeugdig en hedendaags maken. Ze verft zich op. Ze doet haar best. Maar er zijn van die zondagmorgens, dat ze gans apathisch lijkt. Dan klinken er alleen nog de spichtige stemmen van een paar meisjes, die touwtje springen. Voor de winkelramen zijn de gordijnen dichtgetrokken. De huizen zien er op eenmaal

oud en lusteloos uit als afgeschminkte vrouwen. Straks zullen ze weer opglanzen, in de avond bij kunstlicht, als de mensenstroom sliffert over het asfalt.

Zo is ze... deze straat van de onbegrensde mogelijkheden. Wie het in zich heeft bij de ónbekende koopman te willen kopen, zal haar lief moeten hebben.

Meneer Godefroy is een kruidenier als een koning in een winkel zonder... of in ieder geval nagenoeg zonder klanten. Maar zo min als een koning... een echte koning bij de gratie Gods... zijn koningschap goedschiks opgeeft, zo min doet meneer Godefroy het zijn kruidenierswinkel. Hij zal die trouw blijven tot de laatste klant en misschien zelfs daaroverheen.

Hij heeft in zoverre concessies aan de tijd gedaan, dat hij zijn groot huis in gedeelten verhuurt.

Dit huis is zo fantastisch gebouwd, dat er onmogelijk een plattegrond van te tekenen is. Het doet denken aan het huis uit die wonderlijke vertelling van E. Th. A. Hoffmann... het huis van de zonderling, die zich eerst vier muren liet opbouwen en toen, volgens de inspiratie van het ogenblik, daarin gaten liet uithakken, nu een groot, dan een klein, ginds een rond, daar een vierkant. En waar een opening was, kwam een kamer. De overblijvende ruimte werd als gangen, nissen, trappen enz. benut.

Ook in het huis van meneer Godefroy is de ruimte op een allerwonderlijkste manier verdeeld. Beneden, achter zijn winkel, woont hij zelf.

Hij is een lang en star man met een bleekgeel, maanachtig gezicht. Het heeft een eigenaardige, maskerachtige